

Кочерган . – Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. – 368 с. (Альма-матер).

2. *Винокур Г. О. Культура мови : підручник для студентів філологічних спеціальностей / Г. О. Винокур. – М. : Видавничий центр «Працівник освіти», 1925. – 216с.*

3. *Сучасна українська мова : підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін ; за ред. О. Д. Пономарева. – Київ : Либідь, 1997. – 400с.*

4. *Данильцова У. Д. Українська мова на кожен день : довідник. – Київ : А.С.К., 2005. – 224с.*

5. *Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – Київ : Академія, 2007.*

М. Іваницька –

студентка спеціальності «Журналістика»

Національного університету

«Львівська політехніка»

Науковий керівник: доцент кафедри ЖЗМК

Національного університету «Львівська політехніка»

Кіца М.О.

ФЕЙКИ У ЗМІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОПАГАНДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Нова ера інформаційних відносин породжує нові виклики та небезпеки. Панацеєю ХХІ ст. сміливо можна назвати неправдиву інформацію, яка поширюється з конкретною метою. Саме через таку інформацію, у ЗМІ все частіше лунає термін «медіаграмотність», що закликає людей критично мислити та шукати інформацію лише з перевірених джерел, при тому не забувати її перевіряти. Неправдиві новини або фейкові новини маніпулюють суспільством, суспільною думкою та вводять людину в певний інформаційний вакуум, яку б інформацію вона не отримувала, вона буде неточною, неперевіреною і через це суспільство живе у вирі брехливих новин.

Фейкові новини – шахрайство, повністю або частково вигадана інформація про суспільні події, справжніх людей, або про речі, явища, яка подається у ЗМІ під виглядом справжніх журналістських матеріалів.

Часто носять гумористичний або сатиричний характер і створюються з метою висміювання або привернення уваги до важливих суспільних проблем чи тенденцій. Іноді це роблять, щоб вчинити злочин [5]. М.Кіца пише, що «фейкова інформація, яка поширюється в українському сегменті мережі Інтернет та у соціальних мережах через функцію гіперпосилання, «поширення», «коментування», «вподобання» тощо [4]. Фейкові новини, які торкаються українців можна розділити на кілька груп:

1. Фейки, які створює Російська Федерація.

Вони націлені як на українців, так і на світ в цілому. Найперше вони викликані російсько-українською війною на Сході України, мають на меті дискримінувати Україну на міжнародній арені, переконати світ у відсутності власних військ на Донбасі. Такі новини працюють на 3 канали : власне сама Росія – створення необхідної суспільної думки у власного народу; світ – дискримінація України та підвищення власного авторитету; Україна – вплив на українців, які не є медіаграмотними, у яких відсутнє критичне мислення, мета – дестабілізація в середині країни.

2. Фейки, які поширюють українські ЗМІ.

Часто через брак часу або через недотримання стандартів журналістики, в український медіапростір просочується неправдива інформація із наших власних джерел. Це можуть бути медіа, які працюють на країну-агресора і мають ту ж мету, що й російські ЗМІ. Другий варіант – це медіа, які мають погану репутацію, нехтують журналістськими стандартами, в яких журналістика як така відсутня – її замінює копірайтинг, відповідно на сайтах таких ЗМІ немає власних новин, лише запозичені. Такі новини найчастіше не перевіряються і відповідно вводять в оману споживачів інформації. Поширення неправдивої інформації часто трапляється і серед впливових українських ЗМІ. Всі хочуть бути першими, а тому подають інформацію надто поспішно.

3. Фейки, які поширюють ЗМІ інших країн.

Закордонні ЗМІ часом теж нехтують правилом перевірки інформації. Навіть такі великі медіагіганти як TheNewYorkTimes, Reuters, BBC, CNNможуть поширити неналежну інформацію. Зрозуміло, що ці медіа не мають такої мети як, до прикладу, Російська Федерація. Це трапляється через нехтування журналістськими стандартами. А найбільше появі рейкових новин сприяє бажання першості та сенсаційності. Ці три категорії відрізняються між собою. Адже перша – це навмисне

створення і поширення неправдивої інформації. В двох інших випадках – це нехтування стандартами.

До слова, фейковою може бути не лише інформація як така, а й світліни зроблені у фотошопі, підроблені відео чи аудіо. Боротись з цим дуже важко, адже часто зображення чи відео не можуть відрізнити й професіонали.

Через збільшення фейків у мас-медійному просторі в Україні було створено StopFake- волонтерський інтернет-проект, створений для викриття неправдивої інформації про Україну та інші держави. Сайт з'явився 2 березня 2014 року і спочатку був доступний двома мовами: російською та англійською. Хоча сайт себе представляє як "український", станом на 2018 він не доступний українською, зате доступний 11 мовами, зокрема італійською, нідерландською, російською, англійською, румунською, іспанською, болгарською, французькою, чеською, німецькою та польською[5]. Основна мета такого проекту – це спростування неправдивої інформації щодо України та сприяння незалежності та самостійності України. Окрім брехливої інформації, пропаганди щодо України, проект також вплив російської пропаганди на Туреччину та Сирію. Тобто намагається протистояти російській пропаганді як такій.

В останні роки до боротьби з фейками долучились і великі світові корпорації, такі як Google, Facebook, Twitter. Все через те, що ці майданчики поширення інформації часто задіюють для пропаганди, поширення неправдивої інформації, чуток. Адже кожен користувач може самостійно написати пост про що завгодно, а недобросовісні медіа можуть на це посылатись. Таким чином брехня шириться світом. Facebook розробив такі методи боротьби з дезінформацією та фейками :

1. Удосконалення технічної системи виявлення фейків (*«Найкраще, що ми можемо зробити – поліпшити нашу здатність класифікувати інформацію»*);
2. Спрощення процедури повідомлення про фейк користувачами;
3. Залучення третьої сторони для верифікації контенту (Facebook звернувся до професійних факт-чекерів);
4. Маркування історій, що були раніше позначені як фейкові користувачами спільноти чи третіми особами;
5. Удосконалення механізму добору подібних статей;
6. Санкції щодо тих, хто професійно поширює фейки, щоби заробляти на рекламі;
7. Тісніша співпраця з журналістами, що звертають увагу на поширення шейків [2].

Зрозуміло, що найлегший спосіб поширення брехні – це Інтернет. Адже дуже важко зловити того, хто працює над поширенням фейків, а ще важче тих, хто їх створює. Інформацію легко можна видалити і т.д. 2018 рік було обрано роком боротьби з фейковою інформацією. Це сталося не випадково, адже минулий рік був сповнений кібератак, викрадення інформації, дезінформацією і ін.. Межа між правдою і брехнею ставала дедалі тоншою. Євросоюз також активно взявся до вирішення цієї проблеми і ініціює створення «групи високого рівня» із протидії фейковим новинам та дезінформації [3]. Експерти наголошують, що ігнорувати цю проблему більше не можна, адже сприймати фейки просто як байки неправильно. Вони покликані викликати певну суспільну думку, дестабілізують ситуацію в країні, можуть закликати до протиправних дій і ін.. Фейки є небезпечною масовою зброєю ХХІ ст., яка лише набирає обертів. До прикладу, маніпуляції свідомістю, втручання в особисте життя, в державні таємниці. Facebookне даремно взявся за боротьбу з брехливою інформацією і використанням соціальної мережі для задоволення власних цілей. Адже вже кілька країн підтвердили втручання Росії в минулі вибори президента США, маніпулювання свідомістю виборців, поширення брехні та наклепів.

Так, зараз дуже легко знаходити інформацію. Та чим легшим стає цей процес, тим легше маніпулювати людьми, підтасовувати факти.

Є цілком безневинні фейки, які покликані підняти настрій і з сарказмом описати ситуацію, як от UaReview. Це сатиричне онлайн-видання, яке щодня публікує фейкові новини, часом вони ґрунтуються на справжній, просто з перекручуванням фактів. На сайті є багато розділів, як от «Російська агресія», «Наука і IT», «Міжнародні новини», «Кримінал», «Шоу-бізнес» та ін. Новини зазвичай написані так абсурдно, щоб ні в кого не виникло бажання в неї повірити. Ось, до прикладу новина: «Саакашвілі проривався в Жовтневий, бо думав, що там концерт Олега Винника»[1]. Прочитавши в статті рядки на зразок цих : «Один боєць був серйозно контужений піснею та навіть намагався втекти з лікарні, щоб купити диск з хітами Винника. Лікарі оцінюють його стан як середньої тяжкості», все стає зрозуміло. Такі новини носять гумористичний характер і не можуть комусь нашкодити. На сайті також вказано, що це «сатиричні фейкові новини», а «всі згадані на сайті події та персонажі вигадані. Будь-який збіг з реальними подіями та людьми є випадковим[6]».

Та зрозуміло, що такий сайт – це виняток, більшість фейків не мають на меті розважати, вони впливають на особисту думку, вводять в

оману, дестабілізують державу. Найбільш негативно на авторитет держави впливає поширення фейків власними ЗМІ. Ось до прикладу : «Україна виробляє двигуни для КНДР».

Низка українських ЗМІ активно поширювала цю інформацію, але опублікували її 14 серпня 2017 року в TheNewYorkTimes під заголовком «Ракетний успіх Північної Кореї пов'язаний із українським підприємством, кажуть дослідники». 15 серпня 2017 року цю інформацію поширили такі укр. ЗМІ як «Українська правда», «Громадське», «Еспресо» на своїх сторінках в соцмережах. За кілька днів інформацію почали спростовувати, першими були Радіо Свобода. Насправді двигуни до КНДР цілком могла постачати Росія, адже Україна колись постачала космічні ракети з двигунами РД-250 до Росії.

Ось приклад поспіху та байдужості до стандартів журналістики. Цю інформацію прочитав весь світ і почав прив'язувати Україну до КНДР, а наші журналісти лише цьому посприяли. Хоч спростування і відбулось, далеко не всі його прочитали.

Є також фейки, як було створення навмисно для того, щоб показати як українські ЗМІ бездумно поширюють інформацію: «Зйомки в Україні серіалу «Комісар Рекс»

Першими поширив Zahid.net, крім нього новину поширили й інші львівські ЗМІ, а також і всеукраїнські. Новина була створена студентами УКУ для того, щоб перевірити як в Україні реагують на фейки та чи дійсно ЗМІ перевіряють інформацію. Спростування першим з'явилося на сайті «Еспресо». Новина з лютого, 2016. Це чудовий приклад того, як українські ЗМІ повелись на створену сторінку в одній із соцмереж із кількома світлинами, це й було приводом до написання новини. Ніхто не намагався з'язатись з представниками, вказаними на сторінці. Ставка була на першість – не важливо що, важливо вчасно поширити.

Перейдімо до фейків, які поширюються з метою дискримінувати українців на світовій арені. Росіяни незадоволені, що українці отримують підтримку від сусідньої Польщі, а тому роблять все аби зіпсувати ці відносини та розпалити міждержавну ворожнечу:

«Поляки збираються відсуджувати в українців майно»

Новина з листопада 2016 року. Українські ЗМІ скопіювали її із маловідомого польського сайту prawica.net. Спростування з коментарями польських чиновників та експертів, вийшло на сайті Радіо Свобода.

«Польські школярки побили 14-річну українку»

Новина за травень 2017 року. Поширило її російське медіа «Обозреватель». Фейковість новини довів Денис Казанський – журналіст «112»

-го поширивши у своєму блозі відео з побиття. Російські ЗМІ заявляли, що польські школярки викрикували «Отримуй, бандерівська ку*во». Насправді такі слова не звучали, що підтвердила також мешканка міста в якому стався інцидент.

«Учасникам АТО заборонили в'їзд до Польщі»

Таку новину поширила «Комсомольська правда» посилаючись на слова Вадима Рабіновича. Маловідомі українські сайти теж поширили цю новину. Перше спростування вийшло на сайті «Znaj.ua», це не надто відоме медіа, та підтвердження з'явилося також на «Громадському» та «Zik».

Часом абсурдність російських рейкових новин просто вражає : «Кличко розробляє крипто валюту»

Таку інформацію надав нещодавно російський «Політ навігатор». Інформацію спростовує український «Стоп фейк!». Насправді, Київська міська рада звернулася до Верховної ради, Президента України і Національного банку з пропозицією створити нормативно-правову базу з метою запуску національної криптовалюти. Даний проект подав мер Києва Віталій Кличко і свої голоси «за» віддали 84 депутати Київради при мінімально необхідних 61. Але сам Кличко нічого не розробляє, це лише проект запуску української крипто валюти, яка зараз набирає обертів у світі. Також проект в першу чергу покликаний легалізувати криптовалюту в Україні. Щодо розпалу ненависті між народами ще один приклад фейку : «Всесвітній єврейський конгрес визнав Крим частиною Росії»

Таку новину 24 листопада 2017 року поширив сайтpolitico.ua . Спростування вийшло на сайті «Крим. Реалії» 28 листопада. Першою ж інформація з'явилась на російському «РіаНовості». Насправді ж рабин Біньямін Вольф повідомив, що був офіційно названий на конгресі, що тривав 16-22 листопада, рабином «російського Севастополя», а ним він себе не визнає.

Дискредитувати російські ЗМІ намагаються не лише Україну, а й інші країни : «Пентагон співпрацює з «ІДІЛ»

Таку інформацію поширювали російські журналісти, зокрема «Ріановасті». А до них цю інформацію у Twitter поширило російське Міністерство оборони. Як докази російські військові надали скрінні з мобільної гри AC-130 Gunship Simulator: SpecialOpsSquadron, в якій геймер повинен з літака знищувати цілі на землі. У військовому відомстві, напевно, не підозрювали, що хтось знайдегеймплей симулятора і надасть «незаперечні докази» брехні.

Цікаво, що російські військові надали ще один фейковий кадр. Його заповзичили з відео Міноборони Іраку. Через деякий час обидва твіти видалили. Спочатку новину спростували Reuters, потім BBC та CNN.

Також завдяки можливостям фейків Росія працює над підвищенням власного авторитету : «Відновлення дипломатичних відносин між Росією та Грузією». Таку статтю поширило рос. ЗМІ «Ізвестія» станом на січень 2017 року. Спочатку це спростували грузинські ЗМІ. Грузинський уряд не має наміру відновлювати дипломатичні відносини з Росією, поки та не почне вирішувати проблему окупованих Абхазії і Цхінвальського регіону. Про це заявив представник прем'єр-міністра Грузії у справах врегулювання відносин з РФ Зураб Абашидзе, коментуючи поширену російськими ЗМІ повідомлення про те, що Тбілісі начебто готовий почати переговори про відновлення дипвідносин з Москвою, передає «Грузія Online». Першими спростували новину «Новое время».

Отже, фейки активно набирають обертів та вводять людей в оману. Найкраща боротьба з ними – це мадіаграмотність – вміння перевіряти інформацію, знаходити надійні ЗМІ, критично мислити.

Список використаних джерел

1. *UAReview. Політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uareview.com/saakashvili-zhovtnevyi-vynnyk/#more-10195>*
2. *Боротьба з фейками: у гзувстпуаеGoogle [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/web/social/borotba_z_feykami_u_gru_vstupae_googl_e_oglyad_podiy_u_sviti_novikh_media_za_1223_listopada/*
3. *Для боротьби з фейками ЄС хочестворити «групувисокогорівня» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2343120-dla-borotbi-z-fejkami-es-hoce-stvoriti-grupu-visokogo-rivna.html>*
4. *КІЦА, М. О. Фейкова інформація в українських соціальних медіа: поняття, види, вплив на аудиторію. Наукові записки [Української академії друкарства], 2016, 1: 281–287-281–287.*
5. *Підроблені новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Підроблені_новини*
6. *Стоп фейк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Stop_Fake*